

Pomístní jména v Čechách vzniklá z českých exonym pro biblická zeměpisná jména

Organizace spojených národů zavedla mezinárodní termín exonymum pro tradiční domácí podobu cizího vlastního jména zeměpisného. Tuto tradiční domácí podobu definuje Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky jako formu cizího toponyma formálně přizpůsobenou domácím jazyku, přičemž toto cizí toponymum je jménem objektu ležícího mimo jazykové území daného jazyka.¹ České exonymum je tedy českému jazyku přizpůsobené vlastní jméno zeměpisné pojmenovávající objekt ležící mimo území České republiky. Např. *Mnichov*, *Řezno* jsou česká exonyma pro německá místní jména *München* a *Regensburg*. Pro česká místní jména *Praha*, *Brno* jsou německými exonymy *Prag*, *Brünn*.

Ke vzniku českých exonym docházelo tehdy, když se obyvatelé českých zemí buď sami dostali do cizích krajin, nebo když se s těmito cizími zeměmi seznamovali zprostředkovaně z vyprávění jiných lidí nebo z četby. Knihou knih byla pro naše předky bible, o tom, jak skvěle ji znali, máme dochována mnohá svědectví. Kromě bible získávali znalosti o cizích zemích také četbou kronik a cestopisů, později i četbou novin, od 20. století se informace o cizích zemích masově šíří prostřednictvím rozhlasu a televize.

Naši předkové byli lidé velmi realističtí a velmi spjatí s přírodním prostředím, které je obklopovalo. Neobydlené objekty velmi často pojmenovávali podle jejich vlastnosti (např. podle barvy – pozemek *Na července* má červené zabarvení půdy, podle tvaru – *Na bouli*), podle přírodního charakteru (např. podle složení půdy – *Na skalách*, podle rostlinstva – *Na vinicích*, podle zvířectva – *V čejčinách* je místo, kde byly nebo jsou čejky), dále podle majetnických vztahů (*Na občině* – obecní pozemek, *Farštice* – pozemek patřící faře), podle místních událostí (*U oběšeného*) atp. Aby se pomístním jménem stalo české exonymum, muselo toto české exonymum buď nějakým způsobem výrazně působit na mysl pojmenovávatele, nebo nějakým způsobem připomínat místní poměry, či nějakým způsobem s místními poměry souviset.

V některých případech víme přesně, kdy vzniklo pomístní jméno z českého exonyma. V jiných případech můžeme pouze stanovit, po kterém datu nebo před

¹ Viz J. Svoboda, V. Šmilauer, L. Olivová-Nezbedová, K. Oliva, T. Witkowski, *Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky*, Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 14, 1973, s. 93.

kterým datem se z českého exonyma stalo pomístní jméno. U mnoha pomístních jmen však bez znalosti historických dokladů, především bez znalosti pomístních jmen zaznamenaných pro příslušnou obec v Tereziánském katastru z let 1713–1719 a Josefském katastru z let 1785–1789, nelze stanovit dobu vzniku z českého exonyma.

K nejstarším českým exonymům v pomístních jménech v Čechách patří česká exonyma pro zeměpisná jména z bible. Ta se kromě stáří vyznačují i tím, že v pomístních jménech je na většinu z nich více dokladů.

Ve východních Čechách je vrch, na kterém se v počátcích doby husitské shromažďovali lidé a který byl „nazván podle tehdejšího zvyku starozákonným jménem Oreb“². K pojmenování vrchu došlo roku 1419, neboť ve Starých letopisech českých čteme, že roku 1419 „počienali se lidé zbierati na hory; a přezdievali těm horám jména nová, oné Oreb, jiné Beránek, jiné Tábor“³. *Oreb* je české exonymum pro starozákonní *Horeb*, což je „jméno hory v pohoří Sínajském, se které Bůh zjevil Mojžíšovi zákony pro lid israélský“⁴. Obec, která pod tímto vrchem leží, se jmenovala *Třebechovice*, od roku 1920 má jméno rozšířeno o přívlastek podle své polohy – *Třebechovice pod Orebem*. Jméno jihočeské vyvýšeniny *Tábor* je dalším českým exonymem, které se stalo pomístním jménem. Vyvýšenině dali jméno „r. 1419 husitští kněží podle biblické hory Thabor u Nazaretu v Palestině“⁵, „kde podle křesťanské tradice stalo se proměnění Kristovo“⁶. Na hoře Tábor si roku 1420 lid z vypáleného Sezimova Ústí založil novou husitskou obec, která dostala jméno *Hradiště hory Tábor* (původní osada v těch místech se nazývala *Hradiště*). Brzy se tomuto sídlišti, proslavenému v husitských dobách, kdy se stalo na několik let po Praze druhým nejvýznamnějším městem v Čechách⁷, začalo říkat jenom *Tábor*. Doklad na znění jména pouze v podobě *Tábor* je již z roku 1438; z vlastního jména města *Tábor* se pak vyvinulo obecné jméno *tábor* ‘ležení’⁸. I některé další kopce a lesy v Čechách zvané *Tábor* byly patrně pojmenovány tímto českým exonymem a jejich jméno nesouvisí s apelvativem *tábor*, s válečnými událostmi, s vojenským ležením. To by však jednoznačně ukázalo až studium historických dokladů ke každému tomuto názvu.

² Viz *Ottův slovník naučný* XVIII, Praha 1902, s. 846.

³ Viz *Staré letopisy české z rukopisu křižovnického*, Praha 1959, s. 54.

⁴ Viz *Ottův slovník naučný* XI, Praha 1897, s. 572. – V práci I. Lutterera, M. Majtána, R. Šrámk a *Zeměpisná jména Československa*, Praha 1982, s. 225, je jméno této starozákonní hory uvedeno ve znění *Choréb*.

⁵ Viz I. Lutterer, M. Majtán, R. Šrámek, d. cit. v pozn. 4, s. 299.

⁶ Viz *Ottův slovník naučný* XXV, Praha 1906, s. 8.

⁷ O významu Tábora v době husitské viz d. cit. v pozn. 6, s. 10.

⁸ Viz A. Profous, J. Svoboda, *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny* IV, Praha 1957, s. 310.

V městě Táboře byl „roku 1492 založen rybník Jordán pro vedení vody do města⁹“. Jméno tohoto rybníka vzniklo z českého exonyma *Jordán* pro hlavní řeku dřívější Palestiny hebrejsky zvanou *ha-Jardén*¹⁰, v níž byl pokřtěn Kristus. Ve staré češtině mělo toto české exonymum dvě podoby – *Jordan* a *Jordaň*¹¹, pro 19. století je zaznamenána jedna podoba – *Jordan*¹², v současné češtině zní *Jordán*¹³.

Na české exonymum *Jordán* je v současných pomístních jménech 140 dokladů¹⁴. Kromě tábořského rybníka mají jméno *Jordán* v Čechách i další rybníky (např. v Hluboké u Borovan, v Dřínově na Slánsku, v Krušovicích na Rakovnicku, v Úhrově na Chotěbořsku), několik potoků a studánek, říká se tak i ramenu řeky Orlice. Jménem *Jordán*, *Na Jordáně/-nu*, *V Jordáně/-nu* je pojmenován i větší počet polí, luk, lesů a kopec. Některé rybníky mají i zdobné jméno *Jordánek* (rybník *Jordánek* na Rokycansku se uvádí r. 1901¹⁵), pozemky se jmenují *Na Jordánku*, *V Jordánku*. Podle polohy u rybníka jsou pozemky zvány *K Jordánu*, *Nad Jordánem/-nkem*, *Pod Jordánem/-nkem*, *U Jordánu/-na/-nku*, *Za Jordánem*. Ve staročeštině doložená podoba *Jordaň* je zachována ve jménech dvou polí vsoučasnosti zvaných *V Jordáni* (na Vysokomýtsku) a *U Jordáně* (na Pelhřimovsku). Není bez zajímavosti, že v několika soupisech pomístních jmen¹⁶ z východních Čech je uvedeno, že ve studánce zvané *Jordán* křtili své členy čeští bratři.

Na druhém místě co do počtu dokladů (111 dokladů) jsou pomístní jména vzniklá z českého exonyma *Kalvárie* pro vyvýšeninu v Jeruzalémě, na níž byl ukřižován Spasitel a která byla latinsky zvána *Calvaria*¹⁷ a řeckým slovem hebrejského původu *Golgotha*¹⁸.

Je zajímavé sledovat v českých slovnících pojmenování místa, na němž byl Ježíš ukřižován. Pro starou češtinu zaznamenává J. Gebauer pouze „*Golgotha*, hebr., jm. místní: na to miesto, jenž slove miesto popravy...“¹⁹, J. Jungmann

⁹ Viz d. cit. v pozn. 6, s. 11.

¹⁰ Viz *Ottův slovník naučný XIII*, Praha 1898, s. 608.

¹¹ Viz J. Gebauer, *Slovník staročeský I*, Praha 1903, s. 668.

¹² J. Jungmann, *Slovník česko-německý I–V*, Praha 1835–1839, *Jordan* ap. neuvádí; Fr. Št. Kott, *Česko-německý slovník zvláště grammaticko-fraseologický I*, Praha 1878, s. 648, má *Jordan*.

¹³ *Příruční slovník jazyka českého a Slovník spisovného jazyka českého* mají shodné znění *Jordán*.

¹⁴ Viz Archiv pomístních jmen úseku onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR v Praze.

¹⁵ Viz Fr. Št. Kott, *Druhý příspěvek k Česko-německému slovníku zvláště grammaticko-fraseologickému*, Praha 1901, s. 99.

¹⁶ Soupisy pomístních jmen z území Čech byly vypracovány v letech 1963–1980 a jsou uloženy v Archivu pomístních jmen úseku onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR v Praze.

¹⁷ Viz J. Jungmann, d. cit. v pozn. 12, II, Praha 1836, s. 16.

¹⁸ Viz *Ottův slovník naučný X*, Praha 1896, s. 266.

¹⁹ Viz J. Gebauer, d. cit. v pozn. 11, s. 393.

naproti tomu má pouze *Kalvarie* s výkladem „*Calvaria*, hora blíž Jerusalema, kdež bylo popraviště“²⁰, Fr. Št. Kott uvádí r. 1878 pro tuto horu u Jerusalema rovněž pouze název *Kalvarie*²¹. O 20 let později v Ottově slovníku naučném je jak *Golgotha*, tak *Kalvarie*. O Golgothě je uvedeno, že je to „místo, kde Spasitel ukřižován byl“, že je to „řecké slovo původu hebrejského... galgoleth = lebka“²². Jméno *Kalvarie* se vykládá z latinského *calva* (= leb) jako hora lebek s tím, že je to „tolik jako Golgotha“, na kterou se u *Kalvarie* odkazuje. Zároveň se podotýká, že *Kalvarie* znamená „V zemích katolických obyčejně obrazy (14) umučení Kristova po vrších rozestavené“²³. Příruční slovník jazyka českého má pro *Golgata*, *Golgota* výklady dva: 1. „vrch u Jerusalema, kde byl ukřižován Kristus, *Kalvarie*“, 2. „přen. o místě velkého utrpení“. Pro *Kalvarii* uvádí čtyři významy: 1. „bibl. hora Golgota u Jerusalema“, 2. „návrší se zobrazením Kristova ukřižování“, 3. „zobrazení Kristova ukřižování“, 4. „místo těžké, namáhavé práce, místo utrpení“. Obdobně je *Golgata*, *Golgota* a *Kalvárie* vyložena i ve Slovníku spisovného jazyka českého. Malá československá encyklopedie pro „vrch za hradbami starého Jerusalema, na němž byl podle kř. legendy ukřižován Ježíš Kristus“ má pouze jméno *Golgota*, *Golgata*, vůbec nemá *Kalvárii*²⁴. V publikaci *Vžitá česká vlastní jména geografická*, která uvádí česká exonyma, není ani *Golgata/Golgota*, ani *Kalvárie*²⁵.

A. Novotný v Biblickém slovníku zaznamenává „Golgota (nesprávně vlivem němčiny *Golgata*) jest hebrejské pojmenování místa, na němž byl Ježíš ukřižován... Golgota jest zkrácené z aram. *golgoltá* = lebka, tedy místo lebčí, latinsky *Calvaria*“²⁶, samostatné heslo *Calvaria*, *Kalvárie* nemá. V Encyklopedii bible se pro místo ukřižování Ježíše uvádějí dva názvy: „Golgota (aramejsky a hebrejsky ‘lebka, výšina lebky’). Jméno a místo zná pouze NZ [= Nový zákon]²⁷“. „*Kalvárie*... Jméno pochází od latinského *calvaria* (= lebka) a je překladem řeckého *kraniú topos*, což se hebrejsky řekne → Golgota²⁸“. Také ve Slovníku biblické kultury jsou oba názvy, při čemž název *Golgota* se vykládá z aramej-

²⁰ Viz J. Jungmann, d. cit. v pozn. 12, II, Praha 1836, s. 16.

²¹ Viz Fr. Št. Kott, d. cit. v pozn. 12, s. 660.

²² Viz d. cit. v pozn. 18. K výkladu jména je dále uvedeno, že „Jméno své vzalo snad dle podoby lebkové, ač dle jiných bývalo zde popraviště, dle legendy Orientu pak pohřbena zde lebka Adamova“.

²³ Viz d. cit. v pozn. 10, s. 826.

²⁴ Viz *Malá československá encyklopedie II*, Academia 1985, s. 626.

²⁵ Viz *Vžitá česká vlastní jména geografická*, 1. vydání, Český úřad geodetický a kartografický, Praha 1982.

²⁶ Viz A. Novotný, *Biblický slovník A–P*, Kalich – Česká biblická společnost 1992, s. 191.

²⁷ Viz *Encyklopedie bible A–L*, k vydání připravil M. Stubhan, překlad z německého originálu „Die Bibel A–Z“, Gemini, Bratislava 1992, s. 179.

²⁸ Viz d. cit. v pozn. 27, s. 286.

ského 'lebka' a jako vzniklý „podle tvaru popravčího vrchu²⁹“, název *Kalvárie* „z lat. *calvariae locus*, 'místo lebky'“, což je „překlad aramejského *golgota*³⁰“.

V Bibli olomoucké ve staročeském překladu Nového zákona z r. 1417 se vyskytují oba názvy: „I přijidechu na miesto, jemužto dějí Golgata, ješto jest miesto stínaných hlav ...“ (Matouš 27, 33), „I přivedechu jeho na to miesto, jemuž říekají Golgata, to jest miesto lbové (jinak popravné nebo černé)“ (Marek 15, 22), „A když přijidechu na to miesto, ješto slove Kalvarie (to jest černé miesto nebo popravné)“ (Lukáš 23, 33), „A on na sobě nesa kříž vyjde na to miesto, ješto slóve Lebné a židovsky Golgata“ (Jan 19, 17)³¹.

Podle pomístních jmen se zdá, že mezi lidem bylo pro vyvýšeninu, na níž byl ukřižován Ježíš, rozšířeno pojmenování *Kalvárie*, což by odpovídalo i údajům ve slovnících J. Jungmanna a Fr. Št. Kotta. Jméno *Kalvárie*, *Na Kalvárii* mají v Čechách kopce, pozemky a lesy, jméno *Pod Kalvárií*, *U Kalvárie*, *Za Kalvárií* pak pouze pozemky. Vrch u Velvar zvaný *Kalvarie* se uvádí r. 1893³². Naproti tomu pro české exonymum *Golgata*, *Golgota* je v pomístních jménech pouze jediný doklad, a to v katastru Slaného, kde se „popravčí místo, kde stála šibenice“ jmenuje *Na Golgatě*.

U pomístních jmen jde patrně ve většině případů o metaforické pojmenování podle biblické hory. V některých případech však jde o pojmenování metonymické podle zobrazení ukřižování Krista, které bylo umístěno na návrší. Že jde o metonymické pojmenování lze s jistotou konstatovat tehdy, je-li v soupisu pomístních jmen zmínka o křížové cestě.

Velmi časté je v pomístních jménech i české exonymum *Babylon* (57 dokladů) pro semitské *Bab-ili*³³, což byl název hlavního města starověké Babylonie. Babylonské zajetí Židů, stavba babylonské věže, babylonské zmatení jazyků – to vše je známo z bible. Ve staré češtině české exonymum znělo *Babylon*, *Babylon*³⁴, v 19. století pouze *Babylon*³⁵, ve 20. století *Babylon* a *Babylón*³⁶.

²⁹ Viz *Slovník biblické kultury*, překlad z francouzského originálu „Dictionnaire culturel de la Bible“, EWA EDITION, Praha 1992, s. 68.

³⁰ Viz d. cit. v pozn. 29, s. 107.

³¹ Za tyto biblické citáty vděčím prof. dr. I. Luttererovi, CSc. Viz *Staročeská bible drážďanská a olomoucká, Kritické vydání nejstaršího českého překladu bible ze 14. století I, Evangelia*, vydal V. Kyas, Academia, Praha 1981, s. 129, 189, 285, 355.

³² Viz Fr. Št. Kott, d. cit. v pozn. 12, VII, Praha 1893, s. 1287.

³³ Viz *Ottův slovník naučný III*, Praha 1890, s. 19. – Podle *Slovníku biblické kultury*, s. 33, řecky *Babylón*, akkadsky *Bab-ilí* 'brána boží'. Podle *Encyklopedie bible*, s. 58, je jméno *Babylón* ve Starém zákoně „uváděno lidovou etymologií v souvislost se 'zmatek'...; sami Babylónané je však rovněž v duchu lidové etymologie chápali jako *bab-'i'li* (= 'Brána bohů')“.

³⁴ Viz J. Gebauer, d. cit. v pozn. 11, s. 23–24.

³⁵ Viz J. Jungmann, d. cit. v pozn. 12, I, s. 59; Fr. Št. Kott, d. cit. v pozn. 12, s. 41.

³⁶ *Příruční slovník jazyka českého* má *Babylon*, *Slovník spisovného jazyka českého* má *Babylón*.

Jméno *Babylon*, *Babylón* mají v Čechách kopce, lesy, pozemky, jméno *Na Babyloně*, *V Babyloně* pozemky a lesy, zdobnělinou *Na Babylonku* je pojmenován i jeden kopec. *Babylon* je též místní jméno, jmenují se tak tři vsi v Čechách a jedna skupina chalup³⁷. V soupisech pomístních jmen jsou doloženy i další místní části³⁸ téhož jména a několik místních částí zvaných *V Babyloně*. Z těchto sídel má nejstarší doklady ves *Babylon* u Domažlic, a to z r. 1587. Podle A. Profouse byly různé podněty pro to, aby se kopce a samoty jmenovaly biblickým jménem *Babylon*. V některých případech to mohla být vysoká poloha, připomínající babylonskou věž, jindy zmatek „jako v Babyloně“, někde si zase lidé mohli připadat „jako v zajetí babylonském“³⁹. V pomístních jménech jde opět o metaforické pojmenování, ve většině případů jsou tak totiž pojmenovány vyvýšeniny a pozemky na nich ležící, podnětem pojmenování bylo v těchto případech s největší pravděpodobností přirovnání k vysoké babylonské věži.

Jižně od Jeruzaléma leží rodiště Ježíše hebrejsky zvané *Bethlehem* ‘dům chleba’⁴⁰, či *Bét-lechem* ‘dům (bohyně) Lachmu’⁴¹, česky *Betlém*. Pro starou češtinu je toto české exonymum zaznamenáno v podobách *Betlém*, *Bethlém*⁴², v 19. i 20. století má podobu *Betlém* nebo *Betlem*⁴³.

Pomístním jménem nebo jeho součástí se české exonymum *Betlém*, *Betlem* stalo v 29 případech. Jménem *Betlem/-lém*, *Na Betlemě/-lémě*, *V Betlémě* jsou zvány pozemky, také kopec, les, dokonce i potok má jméno *Betlém*. Jméno *Betlem* je i jménem místním, v Čechách se tak jmenují dvě vsi, na rozdíl od vsí *Babylon* však jsou doloženy později; *Betlem* u Poličky má první doklad z r. 1785, *Betlem* u Sobotky je poprvé doložen až r. 1835⁴⁴. Jak je dosvědčeno soupisy pomístních jmen, je v Čechách i velký počet (celkem 57) místních částí zvaných *Betlem/-lém*, *Na Betlémě*, *V Betlémě*. Většina nepřímých pomístních jmen (tj. jmen daných podle polohy u jiného objektu, který je pojmenován apelativem nebo vlastním jménem), jmen pozemků *Nad Betlémem*, *Pod Betlémem*, *U Betlema* byla dána

³⁷ Viz A. Profous, *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny I*, 2. vydání, Praha 1954, s. 24.

³⁸ Místní částí se rozumí „skupina domů nebo jednotlivý dům, ležící odděleně od vlastního sídliště (samota, hospodářský dvůr, myslivna, hájovna, cihelna, huť, pila, mlýn, hrad, lovecký zámek, zřícenina, turistická chata atd.)“ – viz d. cit. v pozn. 1, s. 60.

³⁹ Viz A. Profous, d. cit. v pozn. 37. A. Profous přejímá výklad J. Zubatého.

⁴⁰ A. Profous, d. cit. v pozn. 37, s. 71.

⁴¹ Viz I. Lutterer, L. Kropáček, V. Huňáček, *Původ zeměpisných jmen*, Mladá fronta, Praha 1976, s. 38. – Podle *Slovníku biblické kultury*, s. 36, hebrejské *bét lechem* znamenalo ‘dům chleba’ nebo ‘dům (boha) Lachama’.

⁴² Viz J. Gebauer, d. cit. v pozn. 11, s. 43.

⁴³ J. Jungmann, d. cit. v pozn. 12, má *Betlém* (*Bethleem*); Fr. Št. Kott, d. cit. v pozn. 12, s. 59, má *Betlém*; *Příruční slovník jazyka českého* má *Betlem*; *Slovník spisovného jazyka českého* má *Betlém*.

⁴⁴ Viz A. Profous, d. cit. v pozn. 37, s. 71.

právě podle polohy u těchto sídlišť. Z českého exonyma *Betlem/Betlém* se příponou *-ský/-ská/-ské* tvoří adjektiva, která jsou součástí pomístních jmen. Do vsi Betlem vede *Betlémská silnice*, les u této vsi má název *Pod Betlemským kopcem*. Pro *Betlemský kopec* se užívá i názvu *Betlemák*, názvu vzniklého univerbizací příponou *-ák*.

Město, ve kterém žil Ježíš až do svého 30. roku, mělo arabský název *en Nasíra*⁴⁵ 'strážné místo' (z aramejského *nazara* 'hlídka')⁴⁶. Českým exonymem pro tento název je *Nazaret*, jméno, které má od staré češtiny až dodnes stejnou podobu⁴⁷.

Mezi pomístními jmény mají název *Nazaret* lesy, louka, pole a lom. Tentýž název měla i samota, jejíž okolí se dodnes jmenuje *U Nazaretu*. R. 1890 měly jméno *Nazaret* dvě samoty (u Orlíku a u Smečna) a pozemky u Protivína⁴⁸.

Stejným počtem dokladů jako *Nazaret* (6) je v pomístních jménech zastoupeno české exonymum pro „posvátné město všech monotheistův“ hebrejsky nazývané *Jerušálaim*⁴⁹. Ve staré češtině mělo toto české exonymum podobu *Jerusalem*, *Jeruzalem*, *Jeruzalem/-lém*⁵⁰, v 19. století *Jerusalem/-lém*, *Jeruzalem/-lém*⁵¹, ve 20. století *Jerusalem*, *Jeruzalém*⁵².

Kopce, pole, louky a pastviny se jmenují *Jerusalém*, *Jeruzalém*, *V Jeruzalémě*. U Příbrami je ves *Jerusalem*, nejstarší doklad o ní je z r. 1603, podle A. Profouse patří její jméno k místním jménům přeneseným⁵³. Podle soupisů pomístních jmen je i šest místních částí, jejichž jméno je zapisováno jako *Jerusalem*, *Jerusalém*, *Jeruzalém*, *V Jeruzalémě*.

Pouze třikrát je pomístními jmény doložen biblický název *Cedron*, který však nenajdeme v žádném slovníku češtiny⁵⁴, ani v Ottově slovníku naučném a ve

⁴⁵ Viz d. cit. v pozn. 2, s. 7–8. – Podle *Vžitých českých vlastních jmen geografických*, s. 74, zní název města v Izraeli v jazyce ivrit *Nacrat*.

⁴⁶ Sdělení prof. dr. I. Lutterera, CSc. – Podle *Encyklopedie bible*, s. 416, „aramejská forma byla snad *nacerát* nebo *nacera*“. Podle A. Novotného, d. cit. v pozn. 26, s. 479, „? = rato-lest...jiní však vykládají jméno jako ochránkyně, strážkyně ve smyslu strážné věže“.

⁴⁷ J. Jungmann, d. cit. v pozn. 12, a *Příruční slovník jazyka českého* toto české exonymum nezaznamenávají; J. Gebauer, d. cit. v pozn. 11, Fr. Št. Kott, d. cit. v pozn. 12, II, s. 97, a *Slovník spisovného jazyka českého* mají shodně *Nazaret*.

⁴⁸ Viz Fr. Št. Kott, d. cit. v pozn. 12, VI, Praha 1890, s. 1132.

⁴⁹ Viz d. cit. v pozn. 10, s. 265. – V publikaci I. Lutterera, L. Kropáčka, V. Huňáčka, d. cit. v pozn. 41, s. 122, se jméno tohoto města uvádí v podobě *Jrušalajim-kuds*.

⁵⁰ Viz J. Gebauer, d. cit. v pozn. 11, s. 633.

⁵¹ J. Jungmann, d. cit. v pozn. 12, má *Jerusalém*, *Jeruzalém*; Fr. Št. Kott, d. cit. v pozn. 12, s. 622, uvádí všechny tyto čtyři podoby.

⁵² *Příruční slovník jazyka českého* má *Jerusalem*, *Slovník spisovného jazyka českého* má *Jeruzalém*.

⁵³ Viz A. Profous, d. cit. v pozn. 37, II, Praha 1949, s. 128.

⁵⁴ Není uvedeno ve slovnících Gebauerově, Jungmannově, Kottově, v Příručním slovníku jazyka českého, Slovníku spisovného jazyka českého, Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost.

Vžitých českých vlastních jménech geografických. Jako samostatné heslo ho nezaznamenává ani Slovník biblické kultury; v něm se pouze u hesla „Jóšafat (Jozafat)“ dočteme, že údolí Jóšafat „je ztotožňováno s údolím Cedron (Kidron) mezi Jeruzalémem a Olivovou horou“⁵⁵. Podle Ottova slovníku naučného je „*Kídrón*...údolím zcela suchým; jen uprostřed je rýha, do které stéká dešťová voda (potok K.)...V horní své části slove K. již od středověku také údolím Josafatským a odděluje horu Olivetskou od Jerusalema“⁵⁶. V Encyklopedii bible se u heslového slova *Cedron* odkazuje na *Kídrón*, u něhož je uvedeno „(Cedron; řecky také Kedron). Potok, popř. údolí mezi Jeruzalémem a na východ od něho ležící Olivovou horou...Toto údolí...má vodu jen v době zimních deštů...Ježíš prošel tímto údolím, když odcházel na Olivovou horu, aby nastoupil cestu k utrpení...od 4. století po Kr. bylo považováno (často nazývané Dolina Jošafat) za místo Posledního soudu“⁵⁷. A. Novotný u hesla Cedron píše, že je to „téměř 5 km dlouhé údolí stejnojmenného potoka na vých. straně Jerusalema mezi městem a horou Olivetskou...Potok bývá obyčejně vyschlý, takže moderní badatelé vůbec nemluví o potoku“⁵⁸.

R. 1417 v Bibli olomoucké stojí: „A kteréhožkoli dne vyjdeš a půjdeš přes ten potok Cedron“, „i sžehl jě jest vně před Jeruzalémem na údolí Cedrovém“, „a na kusy zlámal i spálil u potoka Cedron“, „i vynesli sú ven do potoka Cedron“, „zbořichu oltářě, jížto biechu v Jeruzalémě, i všecko jiné...umetachu do potoka Cedron“⁵⁹.

V češtině je tedy nejpozději od r. 1417 pro potok *Kidron/Kídrón* „snad ve významu kalný, temný“⁶⁰ u Jeruzaléma českým exonymem *Cedron*. V Čechách mají jméno *Cedron* dva potoky (v Mrklově na Jilemnicku, v Římově na Česko-budějovicku), podle své polohy u římovského potoka jsou pole a louky nazývány *U Cedronu*. Jde o přenesení jména biblického potoka na objekt stejného druhu.

V Sedláčkově Snůšce starých jmen je z výše uvedených českých exonym jako pomístní jméno zaznamenáno jméno hory *Oreb* u Třebechovic (bez letopočtu), jména čtyř hor a jednoho lesa *Tábor* (rok doložení je uveden pouze u dvou hor – 1419, 1491 – a lesa – 1667)⁶¹.

⁵⁵ Viz d. cit. v pozn. 29, s. 102.

⁵⁶ Viz *Ottův slovník naučný XIV*, Praha 1899, s. 203.

⁵⁷ Viz d. cit. v pozn. 27, s. 295.

⁵⁸ Viz A. Novotný, d. cit. v pozn. 26, s. 88.

⁵⁹ Viz *Staročeská bible drážďanská a olomoucká, Kritické vydání nejstaršího českého překladu bible ze 14. století III, Genesis-Esdráš*, vydal V. K y a s, Academia, Praha 1988, s. 505, 585, 654, 674, 676–677. Za vyhledání těchto dokladů děkuji dr. J. Pečírkové, CSc., z úseku Staročeského slovníku Ústavu pro jazyk český AV ČR v Praze.

⁶⁰ Viz A. Novotný, d. cit. v pozn. 26, s. 88.

⁶¹ Viz A. Sedláček, *Snůška starých jmen, jak se nazývaly v Čechách řeky, potoky, hory a lesy*, Praha 1920, s. 119 (*Oreb*), s. 72, 135, 136, 146, 207 (*Tábor*).

Závěry:

1. Naši předkové velmi dobře znali bibli, příběhy a události v ní zaznamenané velmi ovlivňovaly jejich myšlení a cítění. Zeměpisná jména vyskytující se v bibli si přizpůsobili češtině a těmito českými exonymy biblických zeměpisných jmen pojmenovávali neobydlené objekty v Čechách.

2. Pomístním jménem nebo jeho součástí se stala česká exonyma *Babylon/Babylón*, *Betlem/Betlém*, *Cedron*, *Golgata*, *Jerusalem/Jeruzalém*, *Jordán/Jordaň*, *Kalvarie/Kalvárie*, *Nazaret*, *Oreb*, *Tábor*.

3. Pomístní jména vzniklá z českých exonym pro biblická zeměpisná jména jsou metaforickými pojmenováními. O metonymické pojmenování jde v některých případech u pomístních jmen vzniklých z českého exonyma *Kalvárie*. Někdy jsou metafory zřejmé (vyvýšená místa zvaná *Babylon*, *Kalvárie*, *Oreb*, *Tábor*, rybníky a potoky zvané *Jordán*, potoky zvané *Cedron*, popraviště zvané *Na Golgatě*), jindy podnět pojmenování zůstává nejasný, můžeme se pouze dohadovat, proč asi bylo určitému objektu dáno biblické jméno (*Betlem/Betlém*, *Jerusalem/Jeruzalém*, *Nazaret*).

4. Česká exonyma jsou v pomístních jménech většinou pojmenováními přímými (*Jordán*), v menším počtu případů jde o pojmenování nepřímá (*Nad Betlémem*).

5. V pomístních jménech je v některých případech uchována starší podoba českého exonyma (*Jordaň*).

6. Česká exonyma ve formě substantiva jsou někdy v pomístních jménech slovotvorně obměněna zdrobňovací příponou *-ek* (*Babylonek*, *Jordánek*). Ve formě adjektiva jsou česká exonyma slovotvorně obměněna příponou *-ský/-ská/-ské* (*Betlémská silnice*, *Betlemský kopec*). Z dvouslovných pomístních jmen, jejichž součástí je adjektivum z českého exonyma, vznikají univerbizací příponou *-ák* slovotvorně obměněná česká exonyma (*Betlemák*).